

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง (คู่ปเต็ม)

วัดป่าเรไร

พระเอกแสนดรชาดก

บ้านหนองพอก

ตำบลดงบัง อำเภอนาดี จังหวัดมหาสารคาม

สมุดภาพจิตรกรรมฝาผนัง บอกเล่าเรื่องราว วัดป่าเรไร

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง (สอปแต้ม) ที่วัดป่าเรไร

สอปแต้ม วาดโดยช่างแต้มชื่อ นายสิงห์ วงศ์วาด เป็นชาวบ้านคลองจอบตำบลปะหลาน อำเภอยักษ์ภูมิพิสัยนอกจากวาดภาพที่สิมวัดป่าเรไร บ้านหนองพอกแล้วช่างสิงห์ยังมีส่วนร่วมในการวาดภาพจิตรกรรมฝาผนัง(สอปแต้ม) ที่สิมวัดโพธาราม บ้านดงบังด้วยเช่นกัน

การแต้มสอป

ด้านนอกเขียนเรื่องพระลัคนพระลาม และมหาชาติ (พระเวสสันดรชาดก)

ด้านในเขียนภาพพระพุทธประวัติพระมาลัย และอดีตพระพุทธเจ้าตามการวาดภาพฝาผนังที่พบทั่วไปในภาคอีสานด้วยฝีมือช่างพื้นบ้าน มีรูปแบบการวาด

เรื่องพุทธประวัติ

ภาพพุทธประวัติ

อักษรธรรม เรื่องพุทธประวัติ ที่ลิมวัดป่าเรไร

การวาดภาพบนผนังวัดป่าเรไรช่างได้วาดเรื่องราวบนฝาผนังและแบ่งเป็นสัดส่วน การดำเนินในแต่ละเรื่องในวรรณกรรมอีสานมีการเชื่อมต่อกันบนผนังลิม ช่างได้มั่งจึงใช้ตำแหน่งของตัวอักษรเป็นตัวกำหนดขอบเขตการสื่อความหมายลายลักษณ์อักษรที่ปรากฏในภาพวาด ได้นำมาใช้อ้างอิงและสื่อความหมายของภาพวาดเป็นอย่างดี ตัวละคร สถานที่และเหตุการณ์ต่างๆ ในภาพวาดจะมีคำอธิบาย ทำให้ ตัวละคร สถานที่และเหตุการณ์นี้ มีความสำคัญมากขึ้น

ลายลักษณ์อักษรและภาพวาดเป็นตัวบอกชื่อสถานที่ และเหตุการณ์ และความเป็นมาของตัวละคร
นั้นๆ ซึ่งจะช่วยให้ผู้ชมที่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมอีสานได้เข้าใจเรื่องราวและสิ่งที่ช่าง
แต้มต้องการนำเสนอ

ภาพจิตรกรรมผาผนังภายในโบสถ์

อ่านว่า... พระ-มา-ไล-เช่า-เมียง-นา-รก-แล
แปล... พระมัลลย์เสด็จไปเมืองนรก

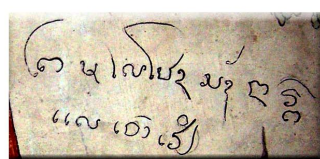
ภาพจิตรกรรมผาผนังภายในโบสถ์

อ่านว่า..พระ-มา-ไล-มีน-แล-เหมา-เฮย
แปล...พระมัลลย์หมื่นแลหมอย

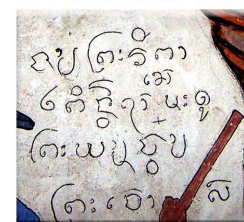
ภาพจิตรกรรมผาผนังภายในโบสถ์

อ่านว่า...พระ-มา-ไล-โปด-สัด-นา-รก-แล-เจ้า-เอย
แปล... พระมัลลย์โปรดสัตว์นรก

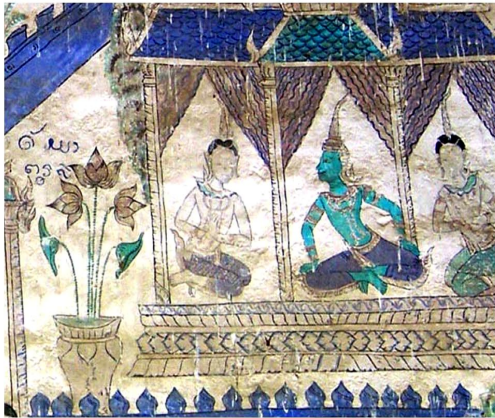

ภาพจิตรกรรมผาผนังภายในโบสถ์

อ่านว่า... ชาย-พะ-ริ-กา-สอง-พี-น้อง-เอา-เช่า-มา-ทุ-พะ-ยาด-
ทะ-หาว-พะ-เจ้า-แล
แปล...ชายหนุ่มสองพี่น้องถวายข้าวมธุปายาสแด่พระพุทธเจ้า

อักษรธรรมเรื่องพระเวสสันดรชาดก ที่วัดป่าไร่

กัณฑ์ทศพร
ท้าวสักกะประทานพร
ให้แก่พระนางมุลสดี

ตำแหน่งภาพ
ผนังโบสถ์(สิม)
ด้านทิศใต้

อ่านว่า... ทัด - สะ - พอน

กัณฑ์หิมพานต์
พระเวสสันดรกำลัง
ทานช้างปัจจัยนาค
แก่พราหมณ์

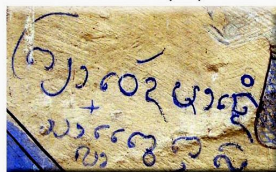

ตำแหน่งภาพ
ผนังโบสถ์(สิม)
ด้านทิศใต้

อ่านว่า ... พระ - เวด - ทาน - ช้าง

กัณฑ์พนปเวสน์ พระเวสสันดรเดินทางถึงสระโบกขรณี ทรงเห็นมีอาศรม
อยู่แล้วพร้อมทั้งจาริกอนุญาดให้ใช้อาศรม
ตำแหน่งภาพ ผนังโบสถ์(สิม) ด้านทิศตะวันตก

อ่านว่า...พระ-เวด-มา-เถิง-สา-ลา-แก้ว-ฤ-แล
แปล...พระเวสสันดรเดินทางมาถึงบรรพชาลาแก้ว

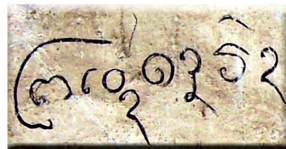
กัณฑ์จุลพน พราหมณ์เจตบุตรเลี้ยงอาหารและจัดเสบียงให้ชูชก
พร้อมชี้ทางไปเขาวงกตให้แก่ชูชก
ตำแหน่งภาพ ผนังโบสถ์(สิม) ด้านทิศตะวันตก

อ่านว่า... บั้น - พาม - มา - เถิง - นาย - พาน - และ - ป่า - แล
แปล... ตอนพราหมณ์(ชูชก)เดินทางมาถึงป่าซึ่งเป็นที่พักของนายพราหมณ์

กัณฑ์ทานกัณฑ์ พระเวสสันดรประทานรถ
ตำแหน่งภาพ ผนังโบสถ์(ลิ้ม) ด้านทิศใต้

อ่านว่า...พะ-เวด-ทาน-รด
แปล...พระเวสสันดรให้บริจาทานราชรถ

กัณฑ์ทานกัณฑ์ พระเวสสันดรประทานม้า
ตำแหน่งภาพ ผนังโบสถ์(ลิ้ม) ด้านทิศใต้

อ่านว่า... พะ - เวด - ทาน - หมา
(ช่างเขียนสะกดผิด ที่ถูกต้องคือ ม้า)

แปล... พระเวสสันดรบริจาทานม้า

กัณฑ์มหาพน ชูชกพบกับพระอภัยมณีและกล่าวลวงว่าตนคุ้นเคย
กลับพระเวสสันดรพระภริยาจึงชี้ทางไปเขาวงกตให้
ตำแหน่งภาพ ผนังโบสถ์(ลิ้ม) ด้านทิศตะวันตก

อ่านว่า... บั้น - พะ - ลือ - ลี - บอก - ทาง - พาม
แปล...ตอนพระภริยาบอกเส้นทางแก่พราหมณ์ (ชูชก)

กัณฑ์กุมาร พระเวสสันดรหลังทักขิโณทกประทานพรพระกัณหา
พระชาลี ให้แก่ชูชก
ตำแหน่งภาพ ผนังโบสถ์(ลิ้ม) ด้านทิศตะวันตก

อ่านว่า... บั้น - ทาน - ลูก - แล
แปล... ตอนบริจาทานลูก (พระกัณหา พระชาลี)

กัณท์มัทรี พระนางมัทรีปลงหาผลไม้ลงเบื้องหน้าสัตว์ร้ายทั้งสาม ได้แก่
ราชสีห์ เสือโคร่ง เสือเหลือง ซึ่งขวางทางกลับอาศรม
ตำแหน่งภาพ ผนังโบสถ์(สิม) ด้านทิศตะวันตก

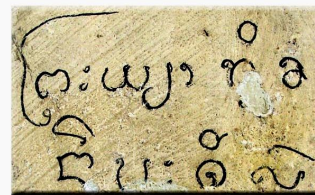

อ่านว่า...มัด-ชี-หา-ลูก-ไม้
แปล...พระนางมัทรีหาผลไม้

กัณท์ลักกักรพ ท้าวลักกะแปลงกายเป็นพราหมณ์มาขออนางมัทรี

ตำแหน่งภาพ ผนังโบสถ์(สิม) ด้านทิศตะวันตก

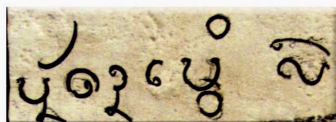

อ่านว่า...พะ - อิน - ขอ - นาง - มัด - ชี
แปล... พระอินทร์ขอบริจาคทานนางมัทรี

กัณท์ลักกักรพ พระเวสสันดรหลังทักษิโณทกประทานพรพระนางมัทรี
ให้แก่ท้าวลักกะที่แปลงร่างเป็นพราหมณ์

ตำแหน่งภาพ ผนังโบสถ์(สิม) ด้านทิศตะวันตก

อ่านว่า...บ้าน-ทาน-เมีย-แล
แปล...ตอนบริจาคทานมเหสี

กัณท์ลักกักรพ พราหมณ์กลายร่างเป็นพระอินทร์ส่งพระนางมัทรี
คืนแก่พระเวสสันดรแล้วประทานพรแก่พระเวสสันดร

ตำแหน่งภาพ ผนังโบสถ์(สิม) ด้านทิศตะวันตก

อ่านว่า...พะ-อิน-เอา-เมีย-มา-คืน
แปล...พระอินทร์เอาเมหี (พระนางมัทรี) มาคืน

กัณท์มหาราช ชูชกพาพระกัณหาและพระชาลีเดินทางออกจาก
เขาวงกต
ตำแหน่งภาพ ผนังโบสถ์(ลิม) ด้านทิศตะวันตก

อ่านว่า...พาม-มัน-ลัม-เทิง-ผา-กัน-หา-ชา-ลี-หนึ-แล
แปล...พราหมณ์(ชูชก)ล้นลัมบนภูเขาลาดชัน
กัณหา ชาลี วิ่งหนี

กัณท์มหาราช ชูชกท้องแตกตายเพราะกินอาหารเกินขนาด
ตำแหน่งภาพ ผนังโบสถ์(ลิม) ด้านทิศใต้

อ่านว่า... พาม - ท้อง - แตก - ตาย - แล
แปล... พราหมณ์(ชูชก)ท้องแตกตาย

กัณฑ์ฉกษัตริย์ อามาคย์ ข้าราชการตระหนักในพระเดช พากันขอทูลอภัย
ในความผิดแต่เดิม แล้วทูลเชิญให้ลาผนวชเพื่อให้กลับไปครองราชสมบัติ
ดังเดิม

ตำแหน่งภาพ ผนังโบสถ์(ลิม) ด้านทิศตะวันตก

อ่านว่า...หด-พะ-เวด-แล
แปล...สร้างน้ำพระเวสสันดรเพื่อขอโอฬารกรรม

เรื่องพระเวสสันดรชาดก

จิตรกรรมฝาผนังสิมวัดป่าเรไร ช่างแต้มได้บรรจงวาดเรื่องราวพระเวสสันดรที่ฝาผนังภายนอกของตัวสิมพร้อมทั้งเขียนอักษรธรรมกำกับไว้รับทั้ง 13 กัณฑ์ ดังนี้

1. กัณฑ์ทศพร
2. กัณฑ์หิมพานต์
3. กัณฑ์ทานกัณฑ์
4. กัณฑ์วนปเวสน์
5. กัณฑ์ชูชก
6. กัณฑ์จุลพล
7. กัณฑ์มหาพล
8. กัณฑ์กุมาร
9. กัณฑ์มัทรี
10. กัณฑ์สักกบรรพ
11. กัณฑ์มหาธาต
12. กัณฑ์ลักษณตรี
13. กัณฑ์นครกัณฑ์

เรื่องย่อทศชาติ

1. กัณฑ์ทศพร

เรื่องมีอยู่ว่า นางสุคติในอดีตชาติเคย
เคยทำบุญแก่พระพุทธเจ้าองค์หนึ่งและได้ตั้ง
จิตอธิษฐานไว้เพื่อจะเป็นพุทธมารดาในภาย
ภาคหน้า ครั้นพระนางสุคติสิ้นชีพแล้วได้ไป
เกิดเป็นมเหสีของท้าวสักกะเทวราชในชั้น
ดาวดึงส์ เมื่อสิ้นบุญจึงได้มาจุติเกิดเป็น
มนุษย์ ท้าวสักกะเทวราช ได้ให้นางขอพรได้
สิบประการ นางแสดงความจำนงขอไปเกิด
ใหม่ในนาม สุคติเดิม ขอให้นางได้ไปอยู่ใน
ราชสำนักของพระเจ้าสีหราช ขอให้ให้มี
พระโอรสที่ทรงเกียรติที่สุดในโลกและไฟใน
การกุศล ขอให้นางมีคุณสมบัติกัลยาณี ขอให้
นางสามารถช่วยนักโทษถึงประหารพ้นตาย
ท้าวสักกะ จึงทำตามบรรลุลความประสงค์ของ
นางอย่างครบถ้วน

ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏใน
กัณฑ์นี้ จะเป็นตอนที่ท้าวสักกะกำลังประทาน
พรให้แก่พระนางสุคติ ที่สิมวัตป่าเรไร ก็พบ
ภาพนี้ด้วยเช่นกัน

2. กัณฑ์หิมพานต์

เมื่อพระนางผุสดีจุติจากสวรรค์ก็มาเกิดเป็นพระธิดาของกษัตริย์มัทราชภูริ ได้อภิเษกสมรสกับพระเจ้าสัตยชัยราชโอรสของพระเจ้าสีวิราช ไม่นานพระนางผุสดีก็ทรงพระครรภ์ เมื่อครบกำหนดให้ประสูติพระโอรสในระหว่างทางเสด็จประพาสถึงท่าเล การค้า จึงถวายพระนามว่า “พระเวสสันดร” ตรงกับวันเดียวกันกับที่แม่ช้างเชือกหนึ่งคลอดลูก และทิ้งลูกช้างไว้ที่โรงเลี้ยงช้างพอดี ต่อมาลูกช้างเชือกนั้นได้ชื่อว่า “ปัจจัยนาคร”

พระเวสสันดรเมื่ออายุได้ 8 ชันษา ได้ปรารภกับพระมารดาขอบริจาคทานด้วยสิ่งภายในกาย พอพระชนม์ 16 ชันษา พระราชบิดาจึงขอนางมัทรี ธิดาแห่งกษัตริย์มัทราชมาให้อภิเษกสมรสแล้วมอบราชสมบัติให้ครอบครอง ต่อมาพระนางมัทรีก็ประสูติพระโอรส ชื่อ ชาลี และพระธิดาชื่อ กัณหา

ในระหว่างครองราชย์พระ
เวสสันดรเสด็จทอดพระเนตรจักร
ทวนศาลาที่ทรงจัดไว้เดือนละครึ่ง
มีครั้งหนึ่งเป็นเวลาที่เขาวันกลิง
คราญญ์แห่งแล้งฝนไม่ตกทำให้
ขาดน้ำและอาหาร กษัตริย์แห่ง
แคว้นกลิงคราญญ์จึงส่งพราหมณ์
เป็นทูตมาขอช้างปัจจัยนาคเพราะ
ทราบว่าช้างอยู่ที่ไหนที่นั่นจะมีฝน
ตกต้องตามฤดูกาล พระเวสสันดร
ก็ได้ประทานช้างปัจจัยนาคให้ไป
แต่ชาวเมืองเมืองเชตุครไม่พอใจ จึง
พากันไปร้องเรียนพระเจ้าลัญชัย
พระเจ้าลัญชัยจึงลงทัณฑ์พระ
เวสสันดร ตรัสเนรเทศให้ไปอยู่ ณ
เขาวงกต พร้อมพระนางมัทรี
พระโอรสและพระธิดาติดตามพระ
เวสสันดรออกจากเมืองไปด้วยทัน

รูปภาพที่ปรากฏกัณฑ์นี้ นิยม
วาดภาพพระเวสสันดรกำลัง
ประทานช้างปัจจัยนาคแก่พราหมณ์
ซึ่งมีปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังวัด
ป่าเรไรด้วยเช่นกัน

3. กัณฑ์ทานกัณฑ์

พระเวสสันดรแม้จะถูก
เนรเทศ แต่ในวันรุ่งขึ้นก็ยังทรง
บริจาคทานตามปกติและยังให้
สัตสดกมหาทานอีกด้วย ก่อน
เดินทางพระเวสสันดรได้บริจาค
ทรัพย์อีกครั้ง หลังจากนั้นก็ชวน
นางมัทรีเข้าเฝ้าพระราชบิดาเพื่อ
ทูลลา แล้วทูลฝากพระชนกชนนี
แก่พระประยูรญาติและสนม
กำนัลทั้งปวง

พระเวสสันดรเดินทางด้วย
ราชรถออกจากพระนครไปสู่เขา
วังกต ระหว่างทางได้ประทาน
ม้า รถ แก่ผู้ทูลขอทุกสิ่งจนหมด
ในที่สุดต้องเสด็จดำเนินด้วยพระ
บาท

รูปที่ปรากฏในกัณฑ์เป็นรูป
พระเวสสันดรกำลังประทานม้า
และรถ แล้วเสด็จดำเนินด้วยพระ
บาท ซึ่งมีปรากฏในจิตรกรรม
ฝาผนังวัดป่าเรไรด้วยเช่นกัน

4. กัณฑ์วนปเวสน์

พระเวสสันดรได้เดินทางมาถึงสระโบกขณิและกำลังหาสถานที่สร้างอาศรมอยู่นั้น พระอินทร์ก็ให้พระเวสสุวรรณลงไปสร้างอาศรมและเครื่องประพาศพรตไว้ให้พร้อมสรรพ เมื่อพระเวสสันดรเสด็จถึงก็ทรงเห็นอาศรมซึ่งมีพร้อมสรรพ พร้อมทั้ง จาริกอนุญาตให้ใช้อาศรมนั้นได้ได้ ทรงเปลี่ยนเครื่องทรงจากเดิมแล้วบรรพจิตเป็นอย่างคาบส จัดให้พระนางมัทรีและสองกุมารประทับอยู่อีกอาศรมหนึ่ง พระเวสสันดรทรงให้พระนางมัทรี งดเฝ้าพระองค์ในยามวิกาลและเวลาลับดาสองกุมาร พระนางมัทรีก็รับตกลงตามพระประสงค์

ภาพที่ปรากฏในกัณฑ์นี้ นิยมมาดรูปพระเวสสันดรกำลังปฏิบัติศีลห้า แผ่นเมตาแก้สัตว์ แต่ภาพที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังวัดป่าไร่ เป็นภาพพระเวสสันดรกำลังอ่านจารึกที่พระเวสสุวรรณบันทึกไว้

5. กัณฑ์ชูชก

ชูชกเป็นพราหมณ์สันยาสิ
อาศัยอยู่ในหมู่บ้านทุนนวิญญู
แคว้นกลิงคราชภูรี แขนบเที๋ย
ขอทานได้เงินรวม 100 กหาปณะ
วันหนึ่งแกลได้นำเงินที่ได้ไปฝาก
เพื่อนพราหมณ์อีกผู้หนึ่งไว้
เพื่อให้พ้นกังวลจากการถูกลัก
ขโมย แล้วท่องเที่ยวต่อไป เพื่อน
พราหมณ์ผู้รับฝากเงินเห็นชูชก
หายไปนานก็นำเงินออกไปใช้
เมื่อชูชกกลับมาทางจึงไม่มีเงินให้
จำต้องขกลูกสาว ชื่ออมิตตาให้กับ
ชูชก นางอมิตตาปฏิบัติต่อสามี
เป็นอย่างดี จนเป็นอิจาของ
พราหมณ์หนุ่ม ภรรยาของ
พราหมณ์หนุ่มเหล่านั้นไม่พอใจ
ได้ไปต่อว่านางอมิตตาเรื่อยมา
จนนางอมิตตาได้ขอให้ชูชกไปขอ
พระกัณหา พระชาลี มาเป็นทาส
ชูชกจึงจำใจทำตาม แล้วออก
เดินทางไปหาพระเวสสันดร

6. กัณฑ์จุลพน

ชูชกแต่งกายอย่างดาบส
ทั่วไปออกเดินทางจนถึงป่าที่พราน
เจตบุตรรักษาอยู่ ชูชกได้ลวงพราน
เจตบุตรว่าชาวสรีวิ หายเคืองพระ
เวสสันดรแล้ว พระเจ้าสัณชัยและ
พระนางผุสดีก็มีพระประสงค์จะพบ
พระโอรส จึงได้ส่งตนมาเป็นทูตไป
เชิญพระเวสสันดรกลับบ้านเกิด
พรานเจตบุตรจึงดีใจและต้อนรับชูชก
เป็นอย่างดี

รูปที่ปรากฏในกัณฑ์นี้ นิยมคาดเป็นภาพพราหมณ์ค่านางอมิตตา ภาพพราหมณ์หนุ่มสาว
ทะเลาะกัน ภาพชูชกหนีสุนัขของพรานเจตบุตรขึ้นไปอยู่บนคาคบไม้ ภาพพรานเจตบุตรกำลังขึ้น
หน้าไม้เพื่อสังหารชูชก ซึ่งมีปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังวัดป่าเรไรด้วยเช่นกัน

7. กัณฑ์มหาพน

เมื่อชุกไปพบพระอจจุตถายีแล้ว ได้กล่าวลวงถายีว่า ตนคุ้นเคยกับพระเวสสันดร
ต้องการจะไปพบพระองค์ พระอจจุตถายีจึงได้ชี้ทางและบอกถึงลักษณะพืชพันธุ์ลักษณะภูเขา
หมู่ม้า และสัตว์ป่า ระหว่างทางให้ทราบด้วย

รูปที่ปรากฏในกัณฑ์นี้ นิยมวาดรูปพระอจจุตถายีกำลังสนทนากับชุกซึ่งมีปรากฏใน
จิตรกรรมฝาผนังวัดป่าเรไรด้วยเช่นกัน

8. กัณฑ์กุมาร

เมื่อชูชกไปถึงสระโบกขรณีในตอนเย็นวันถัดมาก็เข้า พักนอนรอให้ถึงวันรุ่งขึ้นเพื่อให้นางมัทรีออกไปหาอาหารในป่าเสียก่อนจะได้ไม้ขัดขวางการที่พระเวสสันดรจะทานพระกัณฑ์พระชาติ แก่ตน

ในคืนวันนั้นเอง พระนางมัทรีฝันร้าย พอตื่นนอนก็รีบไปเล่าความฝันให้พระเวสสันดรฟังและให้ทำนายความฝัน พระเวสสันดรทรงทราบเหตุการณ์ดีแต่ทรงกล่าวเป็นโวหารเพื่อกลบเกลื่อนให้พระนางมัทรีหายวิตกกังวล

รุ่งเช้าเมื่อพระนางมัทรีเข้าป่าแล้วชูชกก็เข้าเฝ้าพระเวสสันดรเพื่อทูลขอสองกุมาร พระองค์ก็ประทานให้ แล้วทรงกำหนดคำตัวพระชาติและพระกัณฑ์หาไว้ด้วยเพื่อว่าจะมีผู้ไถ่ถอนให้เป็นไท

รูปที่ปรากฏในกัณฑ์นี้วาดเป็นรูปพระเวสสันดรยืนร้องเรียกสองกุมารที่หลบอยู่ในสระบัวให้ขึ้นมาหาตน เพื่อประทานให้กับชูชก พระเวสสันดรหลังทักษิณาทนทบทวนสองกุมารแก่ชูชก ซึ่งมีปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังวัดป่าไร่ด้วยเช่นกัน

9. กัณท์มัทรี

พระนางมัทรี หาผลไม้จนถึงเวลาเย็นจะกลับอาศรมพอดีมาพบกับราชสีห์ เสือโคร่ง เสือเหลืองซึ่งความจริงเป็นเทวดาที่จำแลงกายมาสกัดกั้นการเดินทางกลับของพระนางมัทรีตามคำบัญชาของพระอินทร์ เมื่อสัตว์จำแลงเห็นสมควรแก่เวลาแล้วจึงเดินจากไปเพื่อให้พระนางมัทรีกลับอาศรม

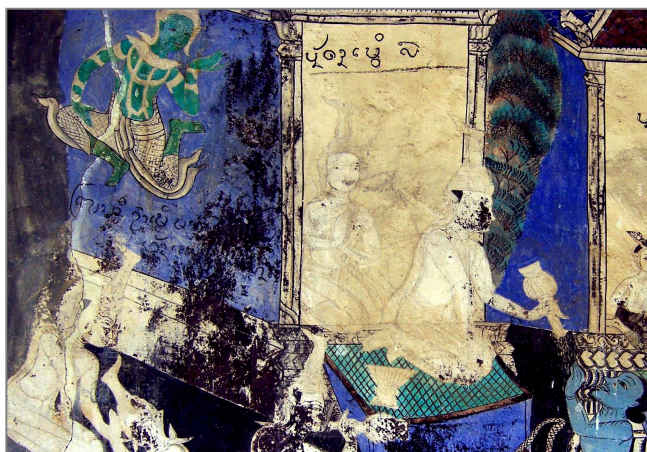
รูปที่ปรากฏในกัณท์น้ำค เป็นรูปพระนางมัทรีกำลังเก็บผลไม้ มีภาพราชสีห์ เสือโคร่ง เสือเหลือง ขวางทางไม่ให้พระนางมัทรีกลับอาศรม ซึ่งมีปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังวัดป่าเรไรด้วยเช่นกัน

10. กัณฑ์สักกบรรพ

ขณะที่พระเวสสันดรและพระนางมัทรีกำลังดำรงสวามีกันและกัน พระอินทร์ทรงดำริว่าพระเวสสันดรได้ทรงประทานพระกัณหา พระชาติให้แก่ชุกไปแล้วถ้าหากวันหนึ่งมีใครมาทูลขอพระนางมัทรีไปอีกพระเวสสันดรจะทรงลำบาก ควรปกป้องไม่ให้ใครมากระทำเช่นนั้นได้ ดังนั้นพระอินทร์จึงแปลงเป็นพราหมณ์เพื่อมาทูลขอพระนางมัทรี

พระเวสสันดรก็ทรงยกนางให้แก่พราหมณ์จำแลงแล้วพระอินทร์จึงทรงแปลงกายกลับดังเดิม จึงสรรเสริญอนุโมทนาทานแก่พระเวสสันดรแล้วคืนพระนางมัทรีแก่พระเวสสันดร

รูปที่ปรากฏในกัณฑ์นี้วาดเป็นรูปพระเวสสันดรประทับนั่งอยู่หน้าอาศรมกำลังหลั่งทักษิโณทกประทานพระนางมัทรีแก่ท้าวสักกะที่แปลงร่างเป็นพราหมณ์ ซึ่งมีปรากฏในภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดป่าไร่ด้วยเช่นกัน

11. กัณฑ์มหาราช

ชูชกพาสองกุมารออก
เดินทาง ชูชกจะผูกกัณฑ์หา ซาลี
ไว้กับโคนต้นไม้ให้นอนกับดิน
ส่วนตัวชูชกได้ขึ้นไปนอนบน
ต้นไม้ ชูชกเดินทางพ้นจากป่า
แล้วได้หลงทางเข้าไปในเมืองเชตุ
คร พระเจ้าสัณษัณห์ฝันว่ามีคนเอา
ดอกบัวมาถวายหนึ่งคู่ จึงให้
โหราพยากรณ์ ได้ความว่าจะมีพระ
ญาติที่จากไปนานเดินทางมาเข้า
เฝ้า

คำทำนายก็เป็นจริง เมื่อชูชก
พาสองกุมารเดินทางผ่านมาตรง
หน้าที่ประทับของพระเจ้าสัณษัณห์
พระเจ้าสัณษัณห์พอดี จึงตรัสให้
ทหารกักตัวไว้สอบถาม เมื่อได้
ความจริงแล้วจึงไล่ตัวสองกุมาร
ตามคำตัวที่พระเวสสันดรกำหนด
ไว้ อีกทั้งได้ยกปราสาทเจ็ดชั้นให้
พร้อมด้วยอาหารอันบริบูรณ์แก่
ชูชก แต่ชูชกอยู่ได้ไม่กี่วันก็ตาย
เนื่องจากกินอาหารเกินขนาด

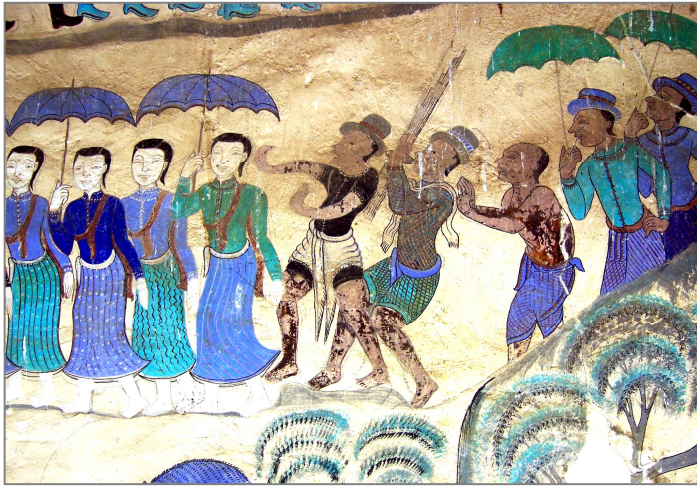
รูปที่ปรากฏในกัณฑ์นี้จะ
วาดเป็นรูปชุกเดินป่า ชุกผูก
เปลนอนบนต้นไม้และเทวดาลง
มาบริบาลพระกัณหา พระชาติ
รูปชุกเสวยความสุขบนปราสาท
พร้อมด้วยข้าทาส บริวารมากมาย
ซึ่งมีปรากฏในภาพจิตรกรรม
ฝาผนังวัดป่าเรไรด้วยเช่นกัน

รูปชุกนอนสบาย
ได้รับการปรนนิบัติจากข้าทาส
บริวาร

12. กัณฑ์กษัตริย์

เมื่อขบวนทัพของ
พระเจ้าสุริยวงศาเดินทางถึง
สระมัจฉาทิว เลี่ยงไพร่พลตั้ง
ไปถึงอาศรมของพระเวสสันดร
ทรงตกพระทัย คิดว่าจะเป็น
ทัพของศัตรู แต่พระนางมัทรี
สังเกตเห็นว่าเป็นทัพของสรี
ราชกุมารจึงทูลให้พระเวสสันดร
ทรงทราบ พระเจ้าสุริยวงศา
เดินทางมาถึงเขาวงกต ทรงนัด
หมายให้พระนางผุสดี และ
สองกุมารมาเข้าเฝ้าก่อนเมื่อทั้ง
หกกษัตริย์ได้พบกันเกิดความ
ตื่นตื้นใจจนสลบไปทั้งหก
พระองค์

บรรดาไพร่พลข้าราช
บริพารต่างสับสนวุ่นวายสับสนตาม
กันไป ท้าวสักกะเทวราชจึง
บันดาลฝนโบกขรพรรษให้ตก
ลงมาในที่ชุมนุม แล้วทุกคนก็
ฟื้นจากสลบ

รูปที่ปรากฏในกัณฑ์นี้วาด
เป็นรูปอามาศย์ ข้าราชบริพาร
ต่างตระหนกในพระเดชได้พา
กันทูลขอภัยในความผิดเดิม
ซึ่งมีปรากฏในจิตรกรรมฝาผนัง
วัดป่าไร่ด้วยเช่นกัน

13. กัณฑ์นครกัณฑ์

พระเวสสันดรทรงฟังคำฝูงชน
อาราธนาให้ลาผนวชเพื่อครองราชย์
สมบัติดั้งเดิมแล้วทรงดำริว่าถ้าด่วน
รับคำจะเป็นการแสดงความไม่หนัก
แน่น จึงทูลพระบิดาว่าการกลับไป
ครองราชย์จะทำให้ไม่สมควร พระ
เจ้าสฤษดิ์ต้องทรงรับผิตที่เนรเทศ
พระเวสสันดร ทรงขอให้เห็นแก่
ความกตัญญูทศเวทิงคโทษให้ทุก
ฝ่ายแล้วให้ลาผนวชและขึ้น

ครองราชย์ด้วยเถิด พระเวสสันดร
จึงตกลงรับอาราธนา จากนั้นนักษัตรย์
ทั้งหกจึงยกกองทัพกลับกรุงเชตุคร
พระเวสสันดรก็ทรงขึ้นครองราชย์
จนพระชนม์ได้หนึ่งร้อยสี่สิบ
พรรษาจึงสวรรคต

รูปที่ปรากฏในกัณฑ์นี้ นิยม
วาดเป็นรูปขบวนกองทัพเมืองสีวิ
ราชภูริเดินทางมารับพระเวสสันดร
พระนางมัทรี พระกัญหา พระชาลี
กลับเมืองซึ่งมีปรากฏในจิตรกรรม
ฝาผนังวัดป่าเรไรด้วยเช่นกัน

เรื่องพระลัก - พระลาม

ภาพจิตรกรรมเรื่องพระลัก พระลามปรากฏในตอนสำคัญคือ ตอนกำเนิดนางสีดา ตอนทศกัณฐ์ลักพาตัวนางสีดาตอนการทำสงครามระหว่างกองทัพของพระลัก-พระลาม กับ กองทัพของทศกัณฐ์ ดังรูป

พระลัก – พระลามหรือรามเกียรติ์

อักษรธรรม เรื่องพระลัก-พระลาม ที่สมวัดป่าเรไร

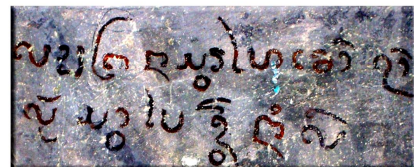
ตำแหน่งภาพ ผนังโบสถ์(สิม) ด้านทิศเหนือ

อ่านว่า... ท้าว - กีบ - พิ - ตู - ลา - หู - แล
แปล...พระยาพิเภกดูดวง

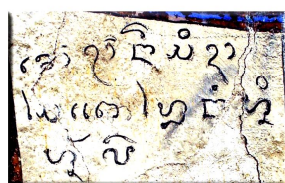
ตำแหน่งภาพ ผนังโบสถ์(สิม) ด้านทิศเหนือ

อ่านว่า...ราบ-พะ-นา-สวน-ไท-เอา-ลูก สาว-ไป-ลอง-น้ำ-แล
แปล...ทำวราพนาสูร (ทศกัณฐ์)ให้อาสูรสาวไปลองแพ
ในแม่น้ำ

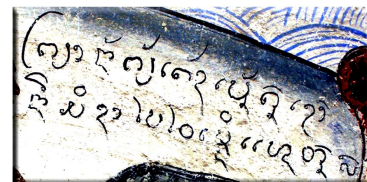
ตำแหน่งภาพ ผนังโบสถ์(สิม) ด้านทิศเหนือ

อ่านว่า... เอา-นาง-สี-ดา-ไซ-แพ-ไทล-น้ำ-หนึ-หัน-แล
แปล...จับตัวนางสีดาใส่แพและนำไปลอยน้ำ

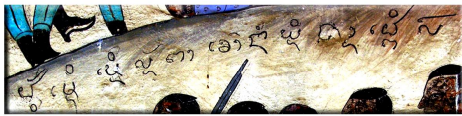
ตำแหน่งภาพ ผนังโบสถ์(สิม) ด้านทิศเหนือ

อ่านว่า... พระ-ยา-นาก-กับ-เพศ-เป็น-คน-เอา-
นาง-สี-ดา-ไป-ไว้-เมียง-แอ้ง-ตน
แปล...พญานาคแปลงร่างเป็นคนรับเอานางสีดาไปเลี้ยงไว้ที่เมือง
ของตนเอง

ตำแหน่งภาพ ผนังโบสถ์(ลิม) ด้านทิศเหนือ

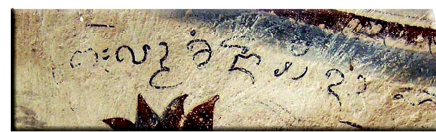

อ่านว่า... พวก-เมียง-ลัง-กา-นำ-ย้ง-ช้าง-เผือก-แล

แปล... พวกชาวเมืองกรุงลงกาตามย้งช้างเผือก

ตำแหน่งภาพ ผนังโบสถ์(ลิม) ด้านทิศใต้

อ่านว่า... พระ - ลาม - ขอ - นาง - สี - ดา

แปล... พระรามสู่ขอนางสีดา

ตำแหน่งภาพ ผนังโบสถ์(ลิม) ด้านทิศตะวันออก

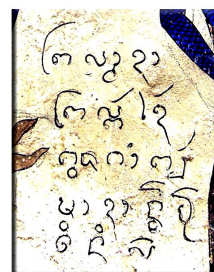

อ่านว่า... ราช-พระ-นา-สวน-เอา-นาง-สี-ดา-
มา-ถึง-พระ-ยา-คุต

แปล... ราชนาสุร (ทศกัณฐ์) ลักพาตัวนางสีดามาถึงพระยาครุฑ
(นกสดาญ)

ตำแหน่งภาพผนังโบสถ์(ลิม)ด้านทิศตะวันออก

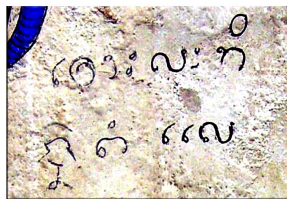

อ่านว่า... พระ-ลาม-พระ-ลัก-ได้-ก้อง-คำ

แปล... พระราม พระลักษมณ์ เก็บได้แหวนทองคำ

ตำแหน่งภาพ ผนังโบสถ์(ลิม) ด้านทิศเหนือ

อ่านว่า...ทอ - ระ- พี - ชน - พ่อ - แล
แปล... ควายทรพีชนพ่อ(ทรพา)

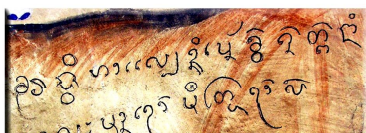
ตำแหน่งภาพ ผนังโบสถ์(ลิม) ด้านทิศตะวันออก

อ่านว่า... สั้ง - ซีฟ - พะ - ลี - จัน - และ - ควย - แล
แปล...สุกรีฟ พาลี และควย (ควายทรพี)

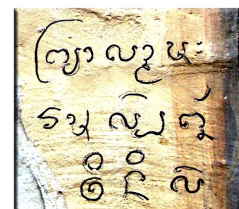
ตำแหน่งภาพ ผนังโบสถ์(ลิม) ด้านทิศเหนือ

อ่านว่า...ขุน-ชีว-หา-แลบ-ลัน-เป็น-ชั่ว-ให้-คน-ไต่-ไป-
ตก-น้ำ-ตาย
แปล...ยักษ์ขุนชีวหาแลบลันทำเป็นสะพานให้คนเดิน
ข้ามไปแล้วพลิกลันให้ตกน้ำตาย

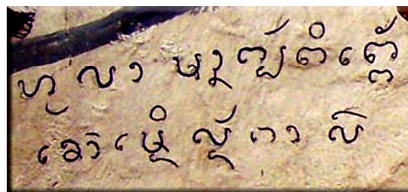
ตำแหน่งภาพ ผนังโบสถ์(ลิม) ด้านทิศเหนือ

อ่านว่า... ทู-ละ-มาน-เอา-มือ-ต่ง-ไว้-แล
แปล... หนุมานเอามือรองรับไว้

ตำแหน่งภาพ ผนังโบสถ์(ลิม) ด้านทิศเหนือ

อ่านว่า... หู-ละ-มาน-กับ-พิ-เพก-เข้า-เมียง-ลัง-กา-แล

แปล... หนุมานกับพิเภกเดินทางเข้าไปกรุงลงกา